

Archeologisch onderzoek langs de Hoogstraat te Oudenaarde in 2006

R. Rede

Inhoudsopgave

Archeologisch onderzoek langs de Hoogstraat te Oudenaarde in 2006	1
Inhoudsopgave:.....	2
Inleiding:.....	3
Historisch:.....	4
Archeologisch onderzoek:	5
Inleiding:	5
Doelstellingen:	5
Methodologie:	6
Onderzoekstrategie:	6
Resultaten:	7
Vóór de 14e eeuw:.....	7
Fase I: 14e eeuw (constructiefase):	8
Fase II: 14e-17e eeuw:.....	8
Fase III: 17e-20e eeuw:	12
Toegang tot de lakenhalle:.....	16
Conclusie:	18
Bibliografie:.....	20

Inleiding:

De aanleiding voor het onderzoek langs de Hoogstraat in 2006 waren de plannen van de stad Oudenaarde voor een commerciële invulbouw op de percelen 214 en 217a (Sectie B, le blad). De plannen van het gebouw voorzien een kelder die het aanwezige archeologische patrimonium tot op een diepte van meer dan drie meter zou vernietigen. Gezien de ligging van de site ten noorden van het 16e eeuwse stadhuis, langs de westelijke zijde van de 14e eeuwse lakenhalle en dus in de laat-middeleeuwse kern van Oudenaarde, drong een archeologisch onderzoek zich op. Het stadsbestuur nam dan ook haar verantwoordelijkheid en besloot het archeologisch onderzoek te financieren. Hiervoor stelde de stad Oudenaarde één projectarcheoloog, één arbeider en twee jobstudenten aan. De wetenschappelijke begeleiding was in handen van de Cel Registratie Oost-Vlaanderen van het VIOE. Gezien de vele vondsten en de weinige tijd vervoegden in september één archeoloog en drie arbeiders van het VIOE-Oost-Vlaanderen het opgravingsteam. Zowel de stad Oudenaarde (kraan, container, graafmateriaal) als de Cel Registratie Oost-Vlaanderen van het VIOE (registratiemateriaal) zorgden voor de materiële ondersteuning. Voor de eerste basisverwerking stelde het VIOE één archeoloog aan voor een periode van één maand (november 2006), de verdere vondstverwerking (zeven, wassen en nummeren) gebeurt door de Cel Registratie Oost-Vlaanderen van het VIOE.

Historisch:

De voorgeschiedenis van de site is vrij goed gekend uit de archiefbronnen van Oudenaarde. Enkele stedelijke landcijsboeken uit 1363 en 1616 en een register van huisgelden uit 1807 berichten ons over de woningen en hun bewoners langs de Hoogstraat (in 1363 nog Hoogpoort genoemd). Daaruit blijkt dat de zone tussen het huidige Hoogstraat nr. 1 en het stadhuis vanaf de 14e tot de 20e eeuw volledig bebouwd was (afbeelding 1). Deze hele zone kadert in de laat-middeleeuwse uitbreiding van de stad Oudenaarde. Op de hoek van de Nederstraat en de Markt stond het eerste, 14e eeuwse stadhuis, het belfort en het oude schepenhuis namen de rest van de marktzijde in. Aan de noordelijke zijde ervan, tussen de Hoogstraat en Nederstraat, lag de lakenhalle. Meteen na de bouw van de lakenhalle in het begin van de 14e eeuw werden er verschillende huisjes tegenaan gebouwd. Hiervoor gaf het stadsbestuur expliciet haar toestemming, dit blijkt uit een passage van het landcijsboek van 1363: *“Ende est dat hi op den muer van der hallen gehuust es dat es bi gedoeghe ende sonder iet der af te ghevene”*. Tussen 1338 (vermoedelijke voltooiing van de lakenhalle) en 1363 werd deze zone dus volgebouwd. De huisjes Hoogstraat nr.1, 3 en 5 behoren tot dezelfde 14e eeuwse fase. Het huidige stadhuis werd in de periode 1526-1536 gebouwd op de plaats van het belfort en het schepenhuis, langs de lakenhalle en de 14e eeuwse huisjes. Een verslag van de gemeenteraad uit 1942 bericht ons over de afbraak van de huisjes in de zone tussen Hoogstraat nr.1 en het stadhuis omwille van de bouwvallige staat waarin ze verkeerden.

Bovendien is er ook sprake van een 19e eeuwse toegang tot de lakenhalle pal naast het huidige Hoogstraat nr.1. Hiervoor kocht de stad in 1821 het huisje aan dat op deze plaats stond, vervolgens werd dit afgebroken voor de aanleg van de toegang. Het ging om een classicistisch portaal, afgesloten door een ijzeren hek en binnenin een trap naar de lakenhalle toe. Bovenaan was het portaal voorzien van een driehoekig fronton met het opschrift: “LAEKENHALLE”. Het werd gesloopt in 1989.

Afbeelding 1: Hoogstraat (19e eeuw) met rechts de toegang en de 3 verdwenen huisjes

Archeologisch onderzoek¹:

Inleiding:

In de periode van 12 juli tot 3 oktober en 13 tot 16 oktober werd een kleinschalig archeologisch onderzoek uitgevoerd. In totaal kon een oppervlakte van ongeveer 120m² onderzocht worden (afbeelding 2).

Afbeelding 2: overzicht van de opgravingen

Doelstellingen:

De directe aanleiding van de opgraving was de onmiddellijke bedreiging van de site door een nieuwbouw. Het eigenlijke doel van dit noodonderzoek was het registreren van de ondergronds bewaarde restanten van de in de historische bronnen vermelde, 14e eeuwse huisjes, i.e. de kelders ervan.

De historische bronnen vernielden de aanwezigheid van deze huisjes en verschillende lijsten van eigenaars en huurders van de panden en de prijs die ze daarvoor moesten betalen. Een archeologisch onderzoek zou ons echter veel meer inlichtingen verschaffen betreffende de bouw en de

¹ Met dank aan V. Ameels, N. Lemay, P.-J. Lachaert, V. Debonne, K. De Groote, J. Moens, R. Schockaert, W. Volders, M. De Temmerman, R. Kaddachi, B. De Smaele, N. Van Liefferinge, E. Browaeys, J. Rozek, stadsdiensten Oudenaarde.

verbouwingen van de huisjes doorheen hun zes eeuwen durende bestaan. De eventuele kelders konden dus heel wat informatie bevatten omtrent de bouwhistorie van de huizen. In het register van huisgeldten uit 1807 is slechts sprake van één kelder onder het tweede huis vanaf het stadhuis, d.w.z. het huisje dat gelegen was op de plaats van werkput 1. Deze informatie nodigde zeker uit tot verder onderzoek, om al dan niet te bevestigen of dit effectief het enige huis was dat een kelder bezat. Een ander vraagteken was de eventuele aanwezigheid van oudere sporen onder de huisjes. De bronnen vermelden immers niets over deze zone van de stad uit de periode vóór de 14e eeuw.

Verder leek het ons ook interessant om de restanten van de 19e eeuwse toegang tot de lakenhalle in deze zone aan het licht te brengen en te registreren.

Methodologie:

De zes vrijgekomen kelders tijdens het onderzoek kregen elk een nummer gaande van werkput 1 tot 5. Enkel werkput 1 deelden we nog op in een A- en een B-gedeelte gezien de specifieke omstandigheden in deze kelder.

Voor het uitzetten van de basislijn werd de westelijke muur van de lakenhalle als referentie gebruikt. Onze basislijn lag parallel met deze muur op een afstand van 2,5m waardoor deze ongeveer centraal door de werkputten liep. Als voorlopig nulpunt voor de hoogtemetingen kozen we de onderste trede van de natuurstenen trap langs de westelijke zijde van het stadhuis. Langs de oostelijke zijde van het stadhuis bevond zich een geodetisch punt.

De registratie gebeurde d.m.v. een digitaal fototoestel en a.h.v. tekeningen in grondplan (schaal 1/50) en tekeningen van profielen en coupes (schaal 1/20). De verschillende vondsten kregen een nummer naargelang de laag of spoor waarin ze gevonden waren. Het materiaal en de vondsten werden gedurende de opgravingen gestokkeerd in Hoogstraat nr. 7.

De tekeningen, foto's en vondsten verhuisden na de opgraving naar de Cel Registratie Oost-Vlaanderen van het VIOE te Ename, waar deze werden geïnventariseerd en verder zullen worden bestudeerd.

Onderzoekstrategie:

Gezien de beperkte oppervlakte van het terrein kozen we ervoor om vlakdekkend te werk te gaan en dus een exhaustieve opgraving toe te passen. Het bedreigde terrein tussen het stadhuis en Hoogstraat nr. 1 was bij de aanvang van het onderzoek volledig vrij, afgezien van de metalen noodtrap van de lakenhalle, deze werd echter in augustus afgebroken. In oktober zorgde de aannemer NV Ibens voor de sloop van Hoogstraat nr. 1, waardoor ook deze kelder vrijkwam voor het archeologisch onderzoek. De ondergronds bewaarde resten van de huisjes bleken te bestaan uit de kelders en funderingen van deze huisjes, deze waren vrij intact bewaard. Enkel een recente vergraving en twee afwateringssystemen van het dak van de lakenhalle verstoorde het bovenste gedeelte van enkele muren in werkput 1 en 2. Het was meteen duidelijk dat de eigenlijke vulling van de kelders weinig archeologische waarde had. Deze vulling bestond voornamelijk uit grof puin, afkomstig van de afbraak van de huisjes in 1942. Daarom kozen we ervoor om de kelders machinaal te laten leegscheppen tot op het recentste vloerniveau. Hieronder bevond zich in elke kelder een verbazend grote hoeveelheid vloemiveaus. Tussen twee vloeren was telkens een complexe stratigrafie van afvallensjes, puinlagen, ophogingslagen enz. aanwezig (afbeelding 3). Om deze situatie zo goed mogelijk te registreren werd slechts in één helft van de vloer verdiept en

laagje per laagje gefotografeerd en opgetekend tot op de volgende vloer. Vervolgens werd de dwarscoupe geregistreerd waardoor we een goed inzicht verkregen in de stratigrafie tussen beide vloeren. Tenslotte pasten we hetzelfde systeem toe op de tweede helft van de vloer.

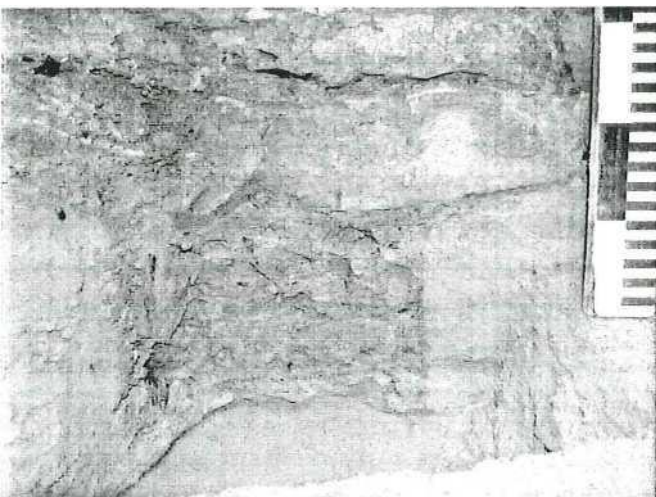

Afbeelding 3: stratigrafie tussen 2 vloeren (wp2)

Resultaten:

Voor de 14e eeuw:

Sporen of structuren die met zekerheid tot de fase vóór de 14e eeuwse huisjes behoren, werden niet aangetroffen. Één spoor is mogelijk ouder, het gaat om een klein kuiltje (Inv. 06/OU-HO/240) dat zich onder de gemeenschappelijke keldermuur - en er gedeeltelijk door gesneden werd - van de kelders in werkput 4 en 5 bevond (afbeelding 4). Het had een grijze, lemige vulling, de vondsten beperkten zich tot enkele kleine, grijze scherfjes.

Afbeelding 4: spoor onder muur wp4-5

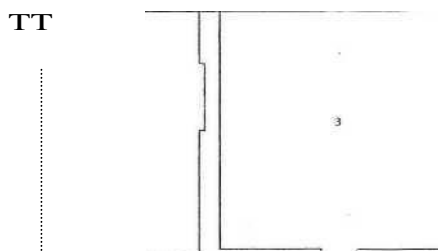
zich soms op meer dan 3,5m onder het huidige vroegere sporen werden uitgewist bij de bouw van

De afwezigheid van sporen van de periode vóór de aanleg van de huisjes laat twee opties open: ofwel was er niets in deze zone van de stad ofwel werden deze structuren/sporen volledig vernietigd bij de aanleg van de huisjes in de 14e eeuw. Dit laatste lijkt ons zeer aannemelijk. Opgravingen in 1995 aan de overkant van de Hoogstraat n.a.v. rioleringswerken brachten sporen en structuren (o.a. van leerbewerking) uit de 12e- 13e eeuw aan het licht. De ongestoorde moederbodem bevond er zich ongeveer 120cm onder het huidige straatniveau². Hiermee vergeleken gaan de sporen aan de kant van de huisjes aanzienlijk dieper. De oudste occupatiefases van de kelders situeren raatniveau. Het is dus best mogelijk dat alle huisjes in de 14e eeuw.

² De Groote K. & Lemay N., 1996.

Fase 1: 14e eeuw (constructiefase):

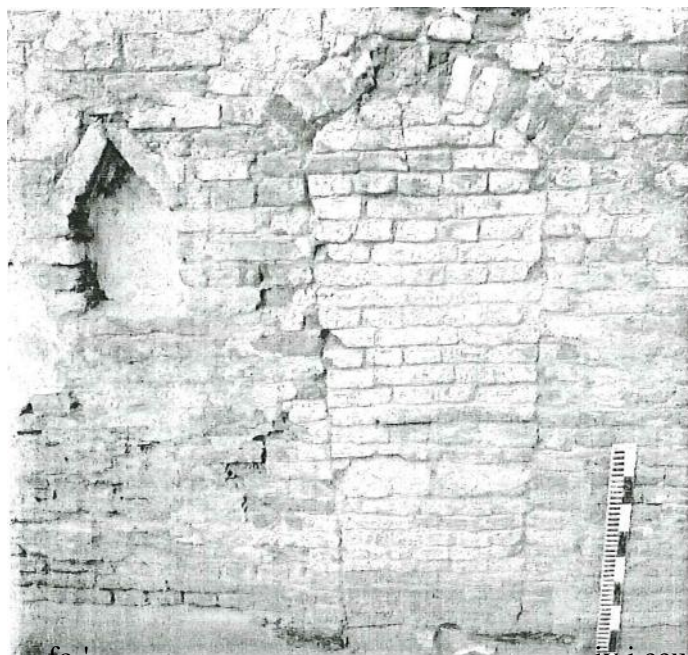
Onder het oudste loopvlak troffen we in enkele kelders sporen aan die waarschijnlijk behoren tot de constructiefase van de kelders. Weinig homogeniteit is het kenmerk wanneer we het hebben over deze sporen. Het ging doorgaans om kuilen die zowel van grootte als van vulling sterk varieerden. In de kelders 1B en 3 waren het eerder kleine kuiltjes en uitgravingen met doorgaans een heterogene vulling. In kelders 4 en 5 ging het om grotere kuilen waarvan enkele met puin gevuld waren, andere hadden dan weer een humeuze, grijze tot donkergrijze vulling. Mogelijk gaat het hier om (zand)leemwinningskuilen. Geen enkele van deze sporen leverde echter veel vondsten op.

Afbeelding 5: grondplan fase II (14e eeuw)

Fase II: 14e-17e eeuw:

Alle muren, behalve één, waren opgetrokken in baksteen (25-26x11,5-12x5,5-6cm). Enkel de muur tussen werkput 4 en 5 was gebouwd met grote, rechthoekige blokken Doornikse kalksteen. De dikte

Afbeelding 6: muurnis en dichtge, netste doorgang (wpl)

van de muren varieerde van 40 tot 50cm, enkel de muur tegen het stadhuis had een dikte van 90cm. De muren gingen ongeveer allemaal even diep, zijnde 3,3-3,7m onder het huidige straatniveau, ongeveer dezelfde diepte van de fundering van de lakenhalle. De kelders werden gevormd door drie verschillende muren. Twee muren waren haaks tegen de lakenhalle aangebouwd en langs de straatkant was er een derde muur die deze twee muren met elkaar verbond. Enkel in werkput 5 was er in deze fase een bakstenen muur langs de lakenhalle aanwezig (afbeelding 5). De andere kelders gebmikten de fundering van de lakenhalle als oostelijke muur. Het waren vooral de muren tegen de lakenhalle die het best bewaard waren in hun oorspronkelijke, 14e eeuwse toestand, hoewel we ook hier

herstellingen vaststelden. De muren langs

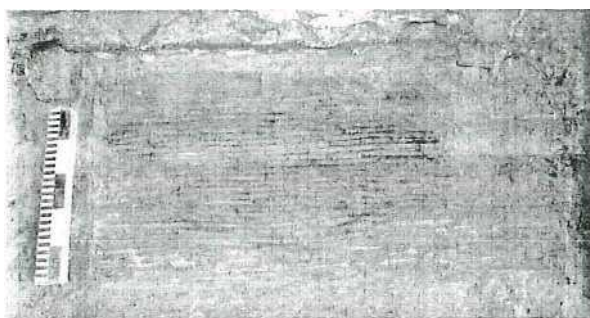
de straatkant waren in geen enkele van de kelders intact bewaard en waren doorgaans ergens in de 17 e-18e eeuw vervangen door een nieuwe muur.

De kelders zelf hadden een vrij kleine oppervlakte, gaande van 16 tot 19m² (afbeelding 5). Elke kelder beschikte wel over een kleine, overwelfde uitbreiding die doorliep onder het huidige trottoir. Gezien deze ruimtes niet meteen bedreigd zijn door de geplande nieuwbouw, werd besloten slechts één ervan te ruimen. Deze overwelfde uitbreiding van kelder 3 was gedurende de jongste fase ingedeeld door bakstenen muurtjes in kleine vakjes, waarschijnlijk gebruikt voor opslag. Oudere niveaus werden niet onderzocht.

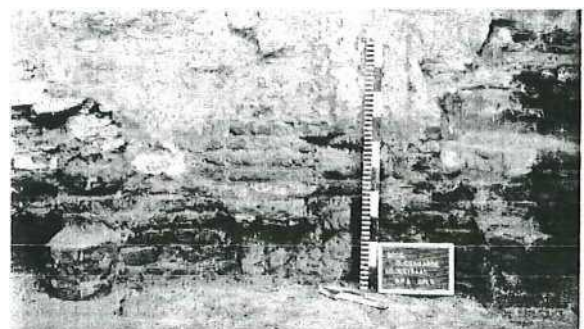
Iedere kelder deelde zijn muren met de aanpalende kelders, waarbij we ook enkele, al dan niet dichtgemetste doorgangen yaststelden (afbeelding 6). In de oudste fases waren vrijwel alle kelders met elkaar verbonden, enkel de kelder in werkput 3 lijkt een apart geheel te vormen. Opmerkelijk is dat deze doorgangen niet lang in gebruik bleven en allemaal in de loop van fase II werden dicht gemaakt. In de kelder in werkput 1 waren beide delen (A en B) aanvankelijk verbonden met een doorgang in de gemeenschappelijke muur (afbeelding 5), in de 16e eeuw was deze muur niet meer aanwezig waardoor één grote kelder ontstond.

Verschillende keldermuren bevatten bovendien één tot twee muumissen (afbeelding 6). Deze worden algemeen geïnterpreteerd als nisjes om kaarsen in te plaatsen ter verlichting van de ruimte. Het gaat om zgn. mijtemissen waarbij de bovenkant van de nis wordt gevormd door twee schuin tegen elkaar geplaatste bakstenen. Één kaamis boven de trap in de noordoostelijke hoek van de kelder in werkput 5 had een opvallende vormgeving. In de strekken van de twee schuin tegen elkaar geplaatste bakstenen waren telkens twee boogjes uitgespaard.

Misschien wel de meest opmerkelijke vaststelling was de inrichting van de kelders als echte leefruimtes. Hier waren verschillende aanwijzingen voor handen, vier kelders hadden een trap in de zuidwestelijke hoek die uitgaaf op de straat, wat doet vermoeden dat men de kelders onafhankelijk van de rest van het huis kon betreden. Het ging om trappen die voorzien waren van een bakstenen onderbouw, de treden waren een mengeling van bakstenen en rechthoekige blokken Doornikse kalksteen. Deze stenen trappen deden wel pas in de loop van de 15e eeuw hun intrede. Enkel in werkput 2 was er één (mogelijke) trap in de zuidwestelijke hoek die helemaal tot op het oudste loopvlak terugging. Vermoedelijk maakte men in de vroegste fases (14e eeuw) gebruik van houten trappen of ladders om de kelder te betreden. Gezien deze houten trappen konden gerecupereerd worden, hebben we daar echter geen concrete bewijzen voor.

Afbeelding 8: tegelhaard (wp3)

Afbeelding 7: haard met gebogen achterwand (wp2)

Bovendien was er op quasi elk vloerniveau een haard aanwezig, deze konden we indelen in twee types zowel op typologisch als chronologisch vlak. Ten eerste waren er haarden die bestonden uit op hun kant geplaatste daktegels, deze vertoonden zware brandsporen (afbeelding 8) en waren soms langs beide korte zijden begrensd door twee bakstenen pijlertjes. Het andere type waren haarden met twee, vooraan afgeronde haardwangen en gebogen achterwand (afbeelding 7). Het eerste type

kwam enkel voor bij de oudste loopvlakken (14e eeuw) en dus uitsluitend bij de leemvloeren. Het tweede type was iets jonger (15e-17e eeuw) en ging enkel samen met bakstenen vloeren.

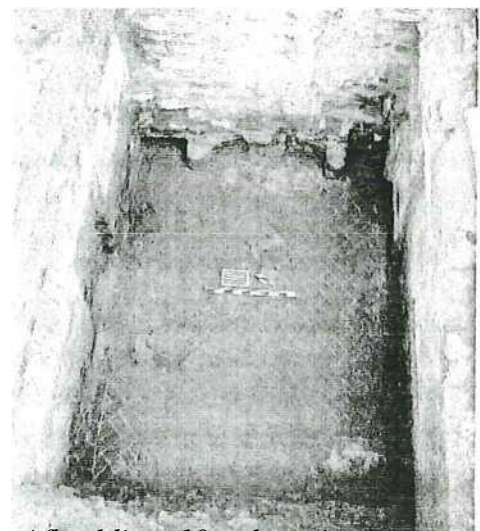

Afbeelding 9: leemvloer (wplA)

De vloemiveaus in deze fase waren heel verschillend van aard, zoals hierboven reeds vermeld gebruikte men in de 14e eeuwse fases vooral aangestampte aarde als bevoering (afbeelding 9). Deze kenmerkten zich als soms zeer compacte, vrij homogene, (zand)lemige pakketten (afbeelding 9 laag A). Gedurende het gebmik van dit loopvlak viel er allerlei huishoudelijk afval op dat geleidelijk aan accumuleerde en een fijn, donkergrijs tot zwart, humeus laagje ging vormen (afbeelding 9 laag B). Wanneer dit het

geval was werd er doorgaans een nieuw pakket aarde op geworpen dat opnieuw als vloer kon dienen. Dit veranderde in de 15e eeuw. Vanaf dan maakte men vooral gebruik van stenen vloeren, i.e. bakstenen vloeren. Het aanleggen van de vloer verliep wel nog volgens hetzelfde procédé, de oudere vloer werd namelijk bedekt met een ophogingspakket, bestaande uit puin of homogene (zand)leem, daarop werd dan een kalkmortellaag aangelegd als fundering voor de stenen vloer erboven. Zoals gezegd wendde men voornamelijk baksteen aan in deze periode, deze waren vrijwel altijd in visgraatverband gelegd (afbeelding 10). Vanaf de 16e eeuw maakt men ook gebruik van onregelmatige brokken Doornikse kalksteen als bevoering, samen met bakstenen. Verschillende vloeren in fase II waren (quasi) volledig uitgebroken, deze waren enkel nog bewaard als een fijn laagje kalkmortel (afbeelding 9 laag C) waarop soms nog de negatieve afdrukken van de bakstenen zichtbaar waren. Ook op deze stenen vloeren werden soms bijzonder vondstrijke afvallaagjes aangetroffen. In werkput 3 bevond zich op één van de bakstenen vloeren een afvallens (Inv. 06/OU-HO/164+178+180) met een enorme hoeveelheid aan scherven, dierlijk botmateriaal enz. die volledig werd gerecupereerd als zeefstaal. Deze laag ontstond in de loop van de 15e-16e eeuw. Een gelijkaardige afvallens (Inv. 06/OU-HO/50+51+93+99+226) uit dezelfde periode bedekte één van de stenen vloeren in werkput 1, deze leverde ook veel en mooie vondsten op waaronder zes munten en een tuimelaar in dierlijk botmateriaal.

In alle kelders gingen deze vloeren gepaard met tal van structuren en sporen. Vooral in kelder IA en 1B waren de lemen vloeren doorsneden door enkele kuilen die soms heel mooie vondsten opleverden (afbeelding 11). In kelder IA en 3 werden verschillende bakstenen, rechthoekige tot vierkante bakjes aangetroffen, hun functie is niet echt duidelijk (afbeelding 12). Onderaan bevond zich meestal een donkergrijze tot zwarte, humeuze laag, moge lijkt gaat het hier om afvalbakjes. In de zuidwestelijke hoek van de kelder 3 bevond zich een hele serie van deze bakjes van het oudste tot op het jongste niveau. Bij de lemen vloeren werd het bakje gemetst in baksteen, bij de stenen vloeren spaarde men een kleine, rechthoekige tot vierkante ruimte uitgespaard bij de ophoging van de vloer. In kelder 1B bevond zich een grotere versie van deze bakjes (afbeelding 13). Het

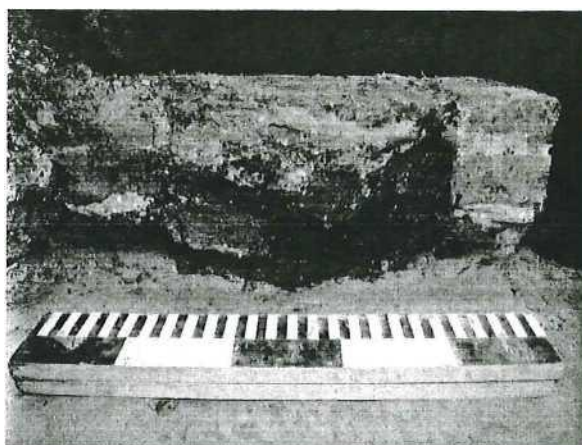

Afbeelding 10: vloer in gaat om een bakstenen (24-24,5x11-11,5x5,5-6cm) visgracitverbcind (\vp2)

rechthoekige bak, onderaan lag een bakstenen vloertje met daarop bakstenen muurtjes die bovenaan voorzien waren van een rij onregelmatige brokken Doornikse kalksteen, deze zaten gelijk met het niveau van de vloer. De vulling was zeer heterogeen en werd bovenaan afgedekt door een donkergrijs laagje. De functie van deze structuur blijft vooralsnog onduidelijk.

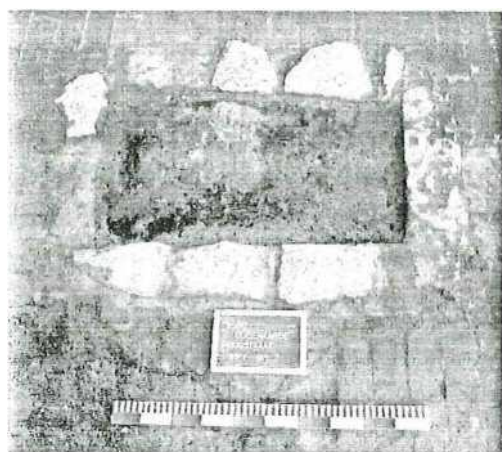

Afbeelding 11: grijze voorraadpot (wplA)

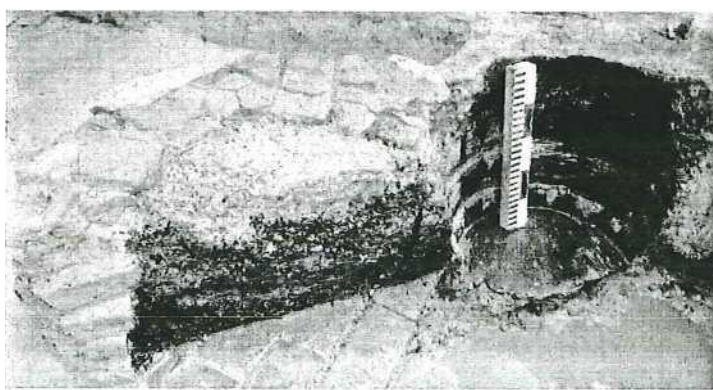

Afbeelding 12: bakstenen bakje (wp3)

In kelder 3 behoorden enkele opvallende structuren tot de oudste, 14e eeuwse loopvlakken. Centraal in de kelder bevond zich een bakstenen oventje met een enigszins conische vorm (afbeelding 14), het was quasi volledig gevuld met brokjes houtskool (Inv. 06/OU-HO/183), onderaan lag een bakstenen vloertje. De bewaarde hoogte was 44cm, onderaan bedroeg de diameter 70cm, bovenaan 52cm. De binnenzijde en het vloertje vertoonden brandsporen. De vorm en de ophouw doen enigszins denken aan een eenvoudig broodoventje. Pal ernaast was er een ingegraven ton aanwezig die het oventje sneed (afbeelding 14). Van het hout was enkel nog een fijn laagje schors aanwezig, de bodem van de ton was iets beter bewaard en vertoonde verschillende, kleine perforaties. De

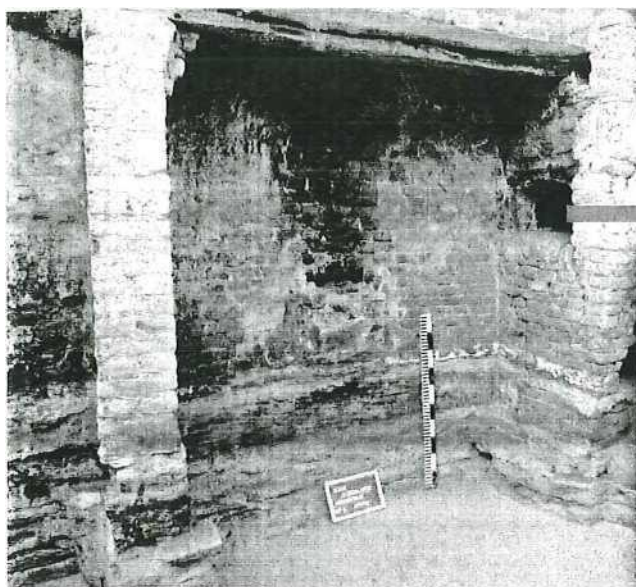

Afbeelding 13: (wplB)

Afbeelding 14: oventje en resten van houten ton (wp3)

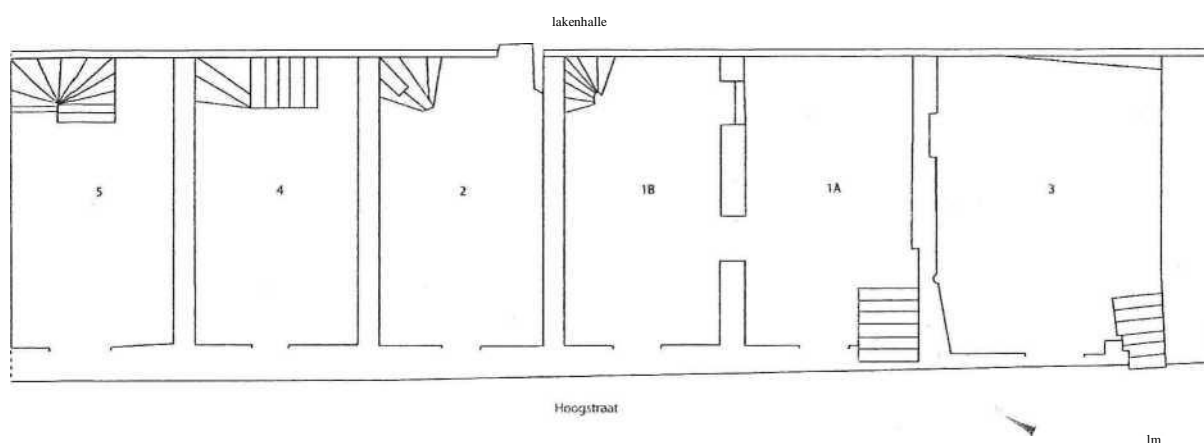
bewaarde hoogte bedroeg 56 cm, de maximale breedte 60 cm. Enkele van de lagen (Inv. 06/OU-HO/169-172+184-186) van de ton bevatten veel, Iedein organisch materiaal en werden volledig gerecupereerd om uit te zeven. Een laatste vermeldenswaardige structuur was nog een oventje, dit keer in kelder 4 (afbeelding 15-16). Het oventje ging samen met een haard van het tweede type.

Afbeelding 15: oventje en haard (wp4)

Afbeelding 16: binnenzijde oventje (wp4)

Afbeelding 17: grondplan fase III (18e-19e eeuw)

Fase III: 17e-20e eeuw:

Een grondige reorganisatie van de kelders luidt de overgang van fase II naar fase III in. In elk van de zes onderzochte kelders werd de muur langs de straatkant afgebroken en vervangen door een nieuwe bakstenen (22,5-23x10,5-11x5-5,5cm) muur. Deze muren bleven echter een doorgang naar de gewelfde ruimte onder het huidige trottoir van de Hoogstraat behouden. Ook de overige muren kenmerkten zich door vele verbouwingen (o.a. gewelven) en herstellingen. In deze fase waren alle doorgangen tussen de verschillende kelders volledig afgesloten, enkel de kelders 1A en 1B waren nog met elkaar verbonden. Voorts stelden we in kelder 2 in de zuidoostelijke hoek een dichtgemetste toegang tot de kelders van de lakenhalle vast (afbeelding 17).

In de 17e en 18e eeuw wijzigde ook de functie van de kelders. Deze werden nu niet meer als echte woonruimtes gebruikt maar vermoedelijk eerder als stapel- en opslagruimtes. De trappen in de zuidwestelijke hoek verdwenen en in de loop van de 17e/18e eeuw installeerde men (wentel)trappen in de noordoostelijke hoek (afbeelding 18). Hierdoor waren de kelders dus toegankelijk vanuit het

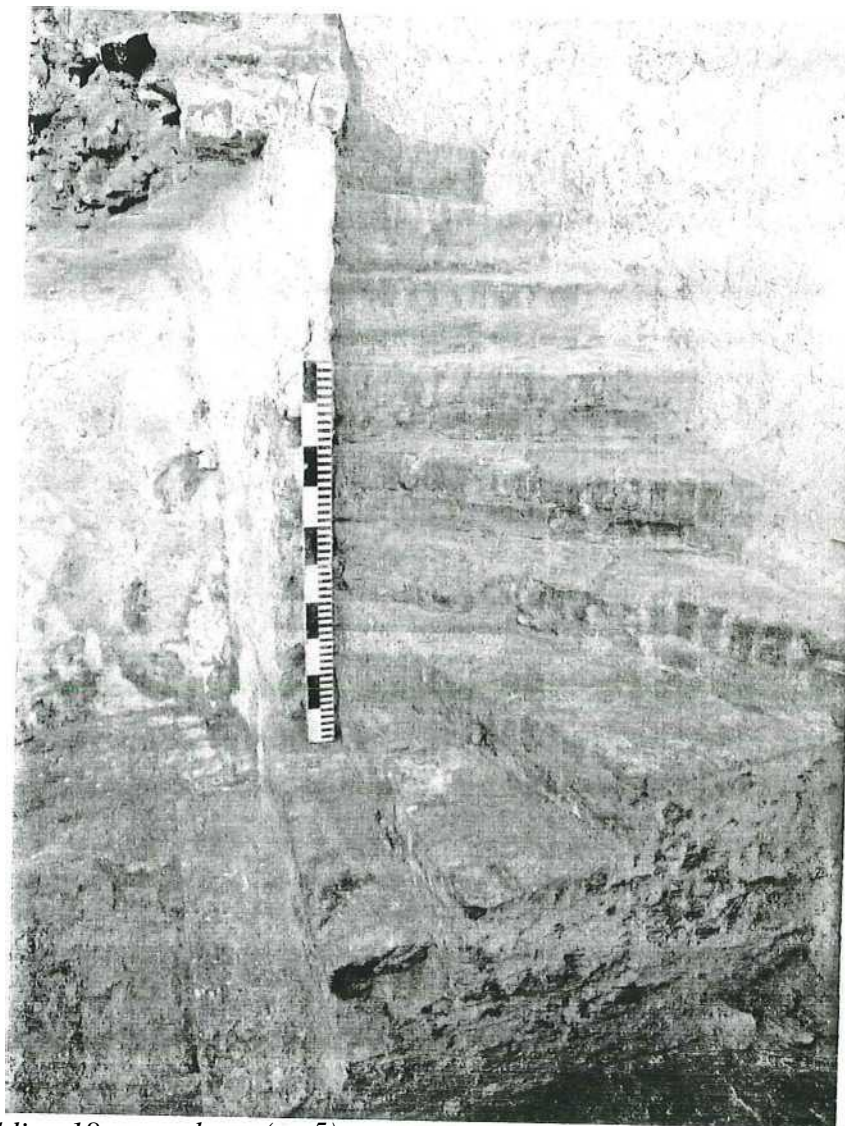
buis zelf ongingen ze er een integraal onderdeel van uitmaken. Deze trappen waren van een gehijkaardig type als de oudere, d.w.z. een bakstenen onderbouw en treden van rechthoekige bakstenen. Enkel de kelders in werkput IA en 3 hadden in deze fase een trap in de zuidwestelijke hoek. Deze situatie in kelder IA is te verklaren door de

aanwezigheid van de beerput in kelder 1B die mogelijk ook gebruikt werd door een latrine op het gelijkvloers van werkput IA in de noordoostelijke hoek. Kelder 3 had bij het begin van fase III inderdaad een trap in de noordoostelijke hoek (negatiefsporen in de fundering van de lakenhalle) maar deze moest kort nadien plaats maken voor de aanleg van een beerput. Vervolgens herstelde men de oudere trap in de zuidwestelijke hoek.

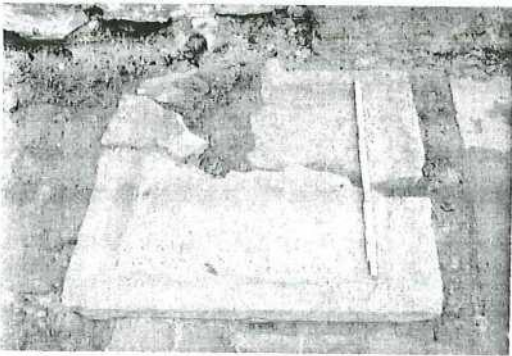
Bij de aanleg van de vloeren paste men in deze fase nog altijd hetzelfde procédé toe, eerst een ophogingslaag, vervolgens een laagje kalkmortel met daarop de vloer. De vloeren in deze fase vertonen vaak een heterogeen karakter. Veelal troffen we mengelingen aan van bakstenen brokken Doomikse

kalksteen. Bakstenen werden niet meer in visgraatverband gelegd maar in eenvoudige rechte rijen met een noord-zuid- of oost-west-oriëntatie. Ook de

tegels maakten hun intrede in *Afbeelding 18: wenteltrap (wp5)*

deze fase. Hierbij ging het zowel om oranje- of blauwgrijze, gebakken tegels (13 5-14x13 5-14x2cm en 17,5-18x17,5-18x2cm) als tegels van Doomikse kalksteen (32-32 5x32-32 5x4-4 5cm) en een van de vloeren was een vergaarbakje (82x75x6-6,5cm) van Doomikse kalksteen aanwezig (afbeelding 20). Het bakje had bovenaan gladde wanden en langs de westelijke zijde een afoegeltje. De vloeren in deze fase gingen doorgaans niet meer gepaard met haardjes alhoewel op enkele niveaus toch nog eentje werd aangetroffen. Dit type heeft niets meer te maken met de oude haarden het is klem van formaat en bestaat uit twee eenvoudige bakstenen muurtjes als haardwangen, de achterzijde was soms betegeld (afbeelding 19). In fase III ontmantelde men de haarden met twee haardwangen en gebogen achterwand van de vorige fase grotendeels ze bevatten centraal een of meerdere volledige potten, deze waren er terecht gekomen door een vegraving na opgave van de haard. In één haard werden zelfs drie quasi volledige potten op een rij gevonden waarvan er twee met vloertegels afgedekt waren (afbeelding 21).

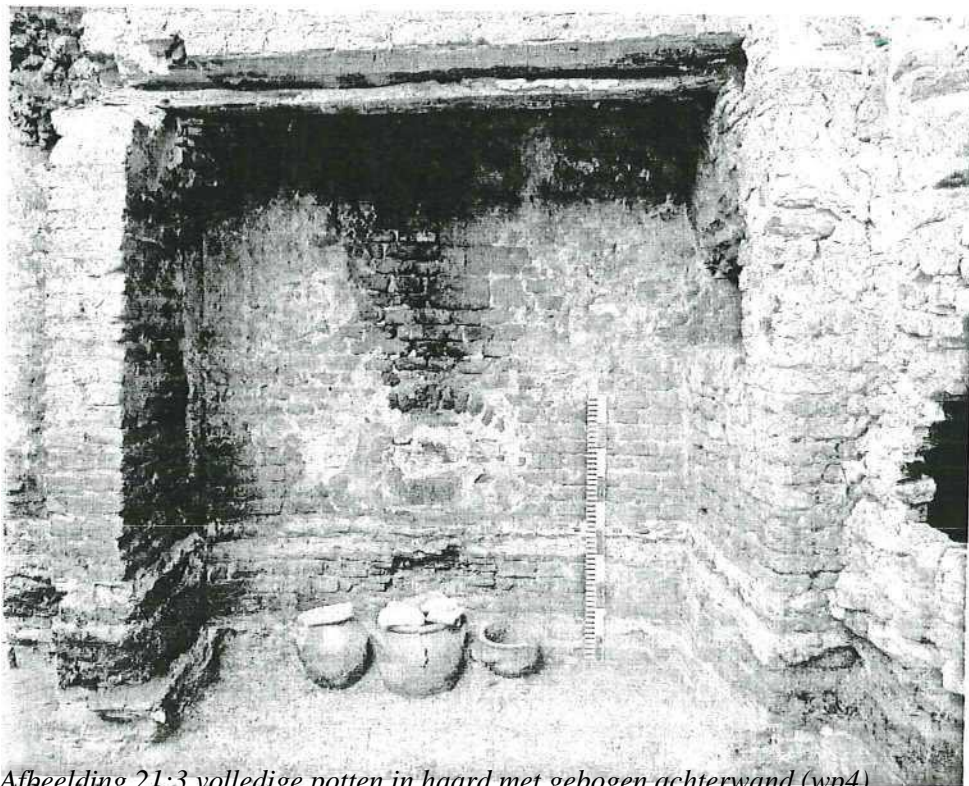

*Afbeelding 20:
vergaar/afvoerbafge (wplB)*

Afbeelding 19: haardje (wplA)

Kenmerkend voor deze fase was de aanleg van beerputten en waterputten in de kelders, o.a. in werkput 1 en 3. Aangelegd in de 17e/18e eeuw, werden deze telkens mee opgehoogd bij de aanleg van een nieuwe vloer. De twee ontdekte waterputten waren rond van vorm, de ronde muur was slechts één steen breed. De bakstenen (21-21,5x10-10,5x5cm) waterput in de noordwestelijke hoek van kelder 3 had een diameter van 110cm. De bodem van de waterput kon niet vastgesteld worden, deze was bedekt met een aantal grove brokken puin, gezien de moeilijke bereikbaarheid waren we

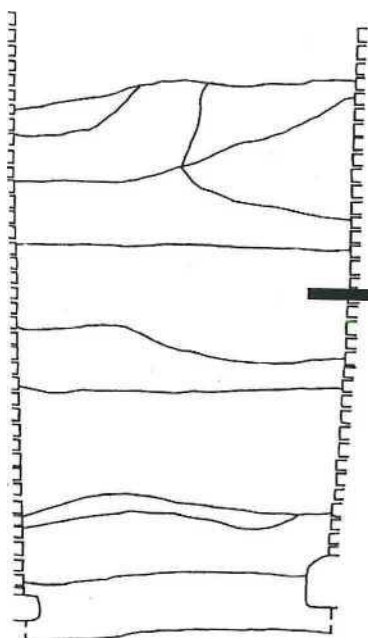

Afbeelding 21:3 volledige potten in haard met gebogen achterwand (wp4)

niet in staat deze te \ ei wij deren. Het diepste punt dat we konden opmeten bevond zich meer dan 5m onder het huidige straatniveau. In werkput 1B bereikten we wel de bodem van de waterput

onderaan rustte de muur (22-23x10,5-1 lx5cm) op blokken hout. Deze waterput herbruikte men overigens nog in de 17e eeuw als beerput (Inv. 06/OU-HO/27-31+96-97+122+134-155) Telkens weid de beerput samen met het vloemiveau opgehoogd tot in de 19e eeuw. Gezien de grote aanwezigheid van veel en klein organisch materiaal in de vulling beslisten we om deze volledig e bemonsteren als zeefstaal. Vervolgens werd deze laag per laag gespoeld op zeven met een maaswijdte van respectievelijk 5-2,5-0,5mm. Van elke laag namen we een apart staal van 11 vool veidei palynologisch onderzoek. De hoge stand van de grondwatertafel - de volledige vulling van de waterput stond constant onder water - in deze structuur bleek zowel een zegen afs een vloek te

Sde ¹ Z^TgdC UItC?iaid V00r ldeale bewaringsomstandigheden van de organische resten het nadeel was dan weer dat het opgraven zelf praktisch bijzonder moeilijk verliep De dwarscoupe op deze structuur moest noodzakelijkerwijs in drie verschillende stukken opgetekend worden gezien de mstabihtdt van de vulling en de dus constante dreiging van het instorten van de coupe ²³⁾ alniettemin lukte het to^{ch} om de volledige vulling te couperen en op te tekenen (afbeelding 22-

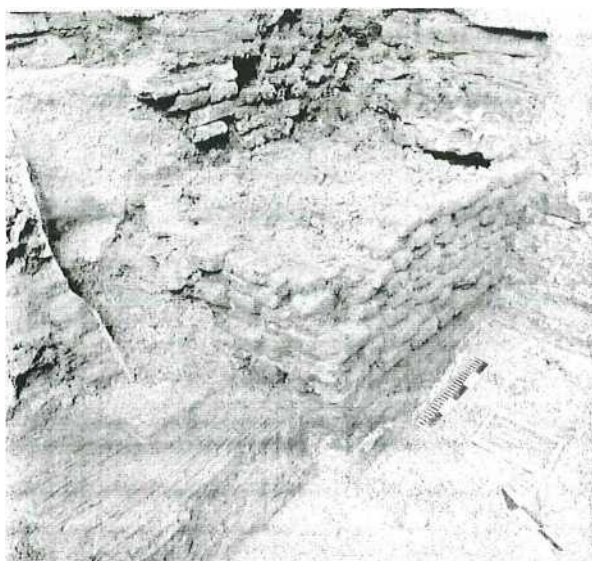

Afbeelding 22: selectie van vondsten uit één van de 17e eeuwse lagen t

Afbeelding 23: coupe op waterput (herbruikt als beerput)

keli¹¹ reedS Vermel\ was er ook een beerput aanwezig in de noordoostelijke hoek van 1 r^{eneenS} m baksteen (22,5-23x10,5x5cm) opgetrokken en had een rechthoekige rm (1,05x1,3m), het stortgat bevond zich aan de westelijke zijde (afbeelding 24). De muren van de beerput waren slechts één steen (22,5-23x10,5x5cm) breed en slordig gemetst Tegen de

^ernütⁿL^{Var}!!t ""If T* Vm ^ bakstenen tongewelf bewaard, dit overspande de beerput tot dit werd afgebroken bij de ophoging van de beerput samen met het vloerniveau. De ^ grotendfels gcVL^ld met pum. Toch kunnen er drie verschillende fases onderscheiden vmiden. De oudste fase wordt vertegenwoordigd door een fijn laagje beer (Inv. 06/OU-HO/191- i y j) boven de moederbodem.

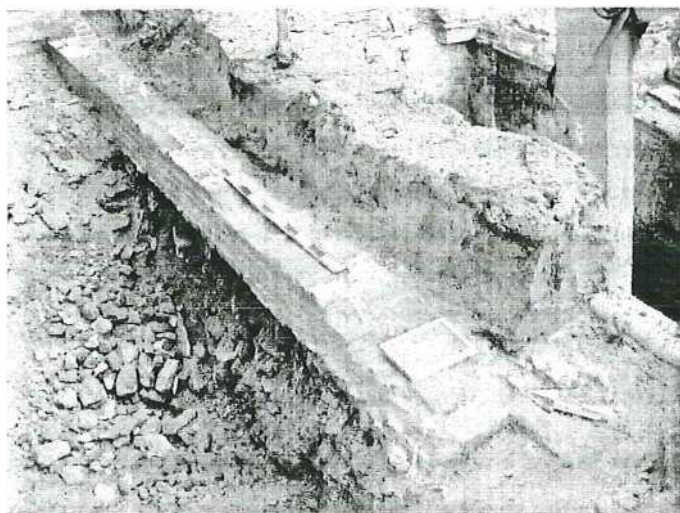
Afbeelding 24: beerput (wp3)

In een tweede fase werd de beeiput grotendeels geruimd en onderaan voorzien van een bakstenen vloertje. Vervolgens bracht men over de hele binnenkant van de beerput een dikke, grijze mortellaag. Boven de vloer bevond zich nog een ongeveer 10-15cm dikke laag, bruin beer (Inv. 06/OU-HO/191-192). Deze twee humeuze lagen werden opnieuw volledig bemonsterd. Ook deze beerput hoogde men op tot op het recentste niveau, hierbij verdween het bakstenen gewelf. De derde fase is de fase van de opgave van de put waarbij deze werd gevuld met grof baksteenpuin en houten planken.

Zoals hierboven reeds gezegd werden verschillende kelders in deze fase voorzien van een ton- of kruisgewelf, het bleek echter moeilijk om deze verbouwingen te linken aan een dateerbare

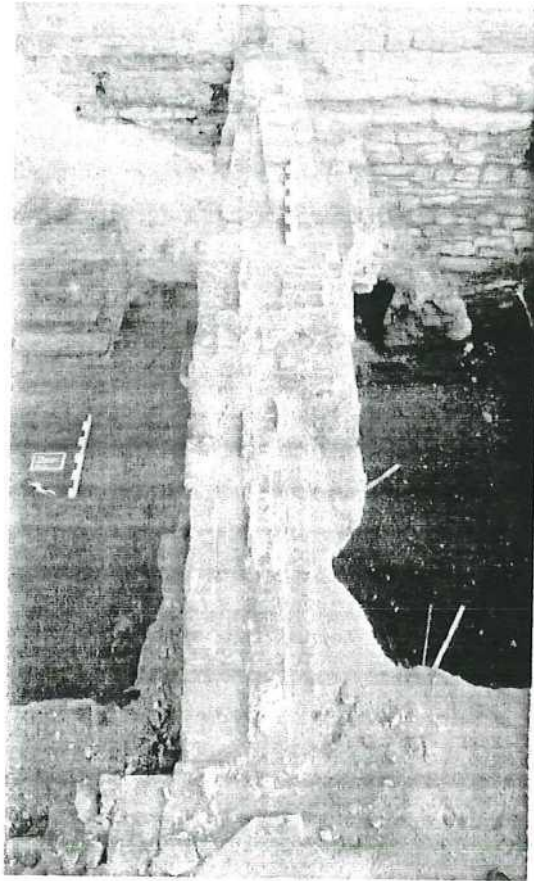
archeologische laag. De kelders in werkput 2, 4 en 5 kregen in deze fase een bakstenen tongewelf, enkel van de kelder in werkput 5 hebben we een vermoeden wat de oudere overspanning was. In de noordelijke en zuidelijke muur waren telkens twee korbelen in Doornikse kalksteen bewaard, vermoedelijk ondersteunden deze een houten plafond. Ook over de vroegste overspanningen van de kelders in werkput 1 en 3 weten we niets. De kelder in werkput 3 kreeg vermoedelijk in de 17e eeuw een bakstenen kruisgewelf, over de kelder in werkput 1 weten we ook in deze fase niets wat de overspanning betreft. Enkel op een 19e eeuwse vloer in kelder IA stond een vierkant, bakstenen pijlertje, vermoedelijk ter ondersteuning van een gewelf.

Toegang tot de lakenhalle:

Afbeelding 25: zuidelijke fundering toegang

De voomoemde 19e eeuwse toegang tot de lakenhalle was bewaard onder de vorm van twee, 50 tot 70cm brede, bakstenen (21-22x10-10,5x5cm) funderingen (afbeelding 25-26). Ze waren 40 tot 50cm diep bewaard. Bij de bouw van deze toegang in het begin van de 19e eeuw werd één van de 14e eeuwse huisjes afgebroken, hiervan was de kelder wel nog bewaard onder de funderingen van de toegang.

*Afbeelding 26: noordelijke fundering
toegang*

Conclusie:

Het archeologisch onderzoek in de zomer van 2006 langs de Hoogstraat te Oudenaarde spitste zich toe op de resten van enkele verdwenen laat-middeleeuwse huisjes, zoals vermeld in verschillende laat- en postmiddeleeuwse landcijsboeken. De enige resten van deze huisjes waren een zestal kelders die vrij goed bewaard waren. Deze kelders kenden een bestaan van zes eeuwen, van het midden van de 14e tot het midden van de 20e eeuw. Het logische gevolg van dit lange gebruik zijn de vele veranderingen, verbouwingen, herstellingen enz. die de kelders ondergingen. Dit maakte de interpretatie en de precieze dateringen er niet gemakkelijker op.

De kelders waren volledig opgetrokken in baksteen, slechts één muur was gebouwd met grote rechthoekige tot onregelmatige brokken Doornikse kalksteen. De kelders hadden een beperkte oppervlakte en zaten geprangd tussen de 14e eeuwse lakenhalle en de Hoogstraat, elke kelder had wel nog een kleine uitbreiding onder het huidige voetpad van de Hoogstraat. Gezien de niet onmiddellijke bedreiging werd deze zone niet systematisch onderzocht.

De geschiedenis van deze kelders kunnen we indelen in twee grote fases. De eerste belangrijke fase (fase II) loopt van de 14e tot de 17e eeuw. Gedurende deze fase gebruikte men de kelders als woon- en leefruimte. Oorspronkelijk waren de kelders toegankelijk via een (verdwenen) houten trap vanaf de 15e eeuw legde men vooral stenen trappen aan in de zuidwestelijke hoek van de kelders waardoor men deze kon betreden vanaf de Hoogstraat, onafliankelijk van het huis zelf. De kelders waren onderling verbonden via doorgangen, de precieze functie hiervan is niet duidelijk. De oudste 14e eeuwse vloermeus bestonden uit pakketten aangestampte (zand)leem, deze vloeren gingen gepaard met eenvoudige tegelhaarden. De stenen en lemen vloeren lagen bezaaid met ingetrapt huishoudelijk afval, dit vormde na een tijdje donkergrijze tot zwarte, huneuze laagjes die doorgaans heel wat vondsten bevatten. Vanaf de 15e eeuw ging men meer en meer bastenen vloeren in visgraatverband aanleggen, dit wil echter niet zeggen dat de aarden vloeren vanaf dan compleet verdwenen. De stenen vloeren gingen eveneens samen met een haard maar ditmaal een ander type. Het ging namelijk om haarden met twee afgeronde haardwangen en een gebogen achterwand. Opvallend aan deze haarden is dat er 17e-18e eeuwse vergravingen werden in aangetroffen die altijd één of meerdere volledige potten bevatten.

De tweede belangrijke fase (17e-20e eeuw) kenmerkt zich vooral door de vele verbouwingen in de beginfase. De kelders kregen allen een bakstenen ton- of kruisgewelf, verschillende muren werden verbouwd of herbouwd er werden beer- en waterputten aangelegd en de trappen in de zuidwestelijke hoek verdwenen en werden verplaatst naar de noordoostelijke hoek waardoor de kelders toegankelijk waren vanuit het huis zelf. Verschillende van deze verbouwingen laten vermoeden dat men de kelders in deze periode niet meer als echte woonruimtes maar eerder als stapel- en opslagruimtes gebruikte.

Tenslotte situeerden zich in de noordelijke zone van het terrein inderdaad nog de restanten van de 9e eeuwse toegang tot de lakenhalle. Het enige wat nog overbleef van dit toegangsportaal waren twee, eenvoudige bakstenen funderingen haaks op de lakenhalle. Hieronder troffen we de kelder aan van het huisje (wp4) dat bij het begin van de 19e eeuw werd afgebroken voor de aanleg van de toegang.

Laat duidelijk zijn dat dit slechts een voorlopige basisconclusie blijft. De verwerking van de vondsten is nog volop aan de gang en zal ongetwijfeld nog veel zaken verduidelijken, zeker in combinatie met de gegevens die we hierboven hebben uiteengezet. Verschillende sporen en structuren nodigen uit tot verder onderzoek en ontsluiting. Vooral de vele afvalstelsjes op de vloeren en uiteraard de beerputten zullen ons na het nodige zeef- en waswerk veel meer vertellen over de toenmalige bewoners van deze eenvoudige, stedelijke huisjes langs de Hoogstraat. Misschien wel de interessantste structuur is de beerput in werkput 1B. Deze levert ons een aaneenschakeling van

hutneuze lagen die doorlopen van de 1e helft van de 17e eeuw tot de 2e helft van de 19e eeuw. Deze opvallende context bevat een schat aan informatie over de eetgewoontes en gebruiksgoederen uit deze periode. Ondertussen werden reeds enkele 17e eeuwse lagen uitgezeefd en de vondsten bevestigen dit laatste zeker en vast. In de zeefbak kwam een enorme hoeveelheid materiaal aan het licht o.a. voorwerpen in aardewerk, glas, hout, ijzer, brons en zelfs een gouden ring. De vochtige omstandigheden in deze structuur zorgde voor een uitstekende bewaring van de organische resten waaronder dierlijk botmateriaal, resten van schaaldieren, visgraten, plantenresten, pitteli, eierschalen, textiel enz. De verdere uitwerking van deze context, in combinatie met een verder onderzoek van de archiefbronnen, zal ons nog veel informatie aanreiken omtrent vele aspecten van het dagelijkse leven van de toenmalige bewoners van de huisjes langs de Hoogstraat.

Bibliografie:

Ameels V., Debonne V., Lachaert P.-J. & Pede R., 2006. Oudenaarde. Speuren naar middeleeuwse huizen in de Hoogstraat, Ename 974, 31, pp. 4-5.

Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Inventaris van het Cultuurbezit in België Deel 15n 1 Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Oudenaarde, Stad Oudenaarde met fusiegemeenten Turnhout, 1995.

Debonne V., 2005. Middeleeuwse huiskelders in de Kortrijkse stadskern ca. 1200-1350, (Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen, 58).

De Groote K. & Lemay N., 1996. Sporen van de laat-middeleeuwse stadsuitbreiding op de markt en in de Hoogstraat te Oudenaarde, ongepubliceerd rapport.

Stad Mechelen informeert. Nieuwsbrief 6: Oude kelders in de binnenstad.

